

САНГА ОЛОХ

№ 22 (12052) • Бэс ыйын 11 күнэ, 2026 сыл, чэппиэр • 12+



Бу
нүөмэргэ

Дьыллар уонна дьоннор

Улахан учуутал, ураты
чабылхай кэрэ киһи/4

Кэпсиэхпин баҕарабын

Чурапчы биир чулуу
тустууга/5

Айар аргыс

Сайын сыттаах хоһооннор/6

Нэһилиэктэргэ демографическай десант үлэлээтэ

Улууска — бу күннэргэ. Ыам ыйын 13
күнүттэн саҕалаан, улууспут нэһилиэктэригэр
демографическай десант ыытылынна/2



Десант Одьулуун нэһилиэгэр.

Чурапчыга күн-дьыл туруга



Бэс ыйа
11 күнэ
ЧЭППИЭР



13° 4°

Бэс ыйа
12 күнэ
БЭЭТИНСЭ



17° 4°

Бэс ыйа
13 күнэ
СУБУОТА



20° 9°

Бэс ыйа
14 күнэ
БАСКЫҤААННА



20° 7°

Бэс ыйа
15 күнэ
БЭНИДИЭННИК



23° 7°

Бэс ыйа
16 күнэ
ОПТУОРУННУК



14° 4°

Бэс ыйа
17 күнэ
СЭРЭДЭ



22° 11°

Күн-дьыл туруга интэриниэт ситимиттэн ытылынна.

ТЭТТИК

Тирээн турар кыһалбалары дьүүлэстилэр

Улуус дьаһалтатын нэдиэлэтээҥи
планеркатыгар суолу өрөмүөннээһин
боппуруоһа көрүлүннэ. Федеральнай трассаҥа
163-187 килэмиэтиргэ суол алдьаанан, онхойдору
өрөмүөннүүр үлэ бара турар. Бу кэрчик суолу
кыалларынан, хапытаалынай өрөмүөнүгэ
киллэртэриини туруорса сылдьалларын туһунан
этилиннэ.

Маны таһынан планеркаҥа бөҕү хомуйуу
боппуруоһугар бөҕү тизийи өгөтүн иһин төлөбүр
хомуура мөлтөбүнэн, үбүлээһин тийибэтигэр
«Якутские экологические сети» хампаанньа
таһар-тиэйэр үлэтэ атахтанара бэлиэтэннэ.

Чурапчы киинигэр 150 хахыйаҥы олортулар

Чурапчы нэһилиэгин дьаһалтатын
көбүлээһининэн, көбөрдүү үлэтигэр аһамыт
субуотунньук ыытылынна. Манна улуус
киининээҥи тэрилтэлэр кытыннылар. Үлэ итинэн
эрэ түмүктэмэт – хас биирдии тэрилтэ таһыгар
салгыы мас олордоллоҕо.

Бу күннэргэ улуус дьаһалтата, РЭС,
улуустааҥы социальнай харалта управлениета,
«Якутлесресурс» улуустааҥы салаата Ленин
болуоссатыгар 90 хахыйаҥы олортулар. Улуус
дьаһалтатын үлэһиттэрэ дьаһалта дьэтиин
таһыгар 60 хахыйаҥы олортулар. Ону таһынан
урукку сылларга кыайан үүммэтэх мастер
оннуларыгар сангалары олордон биэрдилэр.
Улууспут күбүнэн чэлгийэрин, хатын
сипсиэринэн суугунурун туһугар, дьохун
кылааккытын киллэрсэн, бу үлэҥэ кыттыһың!

“Туллукчаан” уһуяан өрөспүүбүлүкэтээҥи быыстапка кыайыылааҥынан буолла

Чурапчы нэһилиэгин «Туллукчаан» оҕо саада
«Оҕо саас педагогиката: үөрэхтээһиниңэ тыл
уонна култуура» диэн Бүтүн Россиятааҥы научнай-
практической кэмпириэнсийэ чэрчитинэн
ыытыллыбыт «Оскуолаҥа кириэн иннинээҥи
оҕо оонньуу суолтата: Саха Өрөспүүбүлүкэтигэр
оскуола иннинээҥи үөрэхтээһин сайдытыгар
методическай идийэлэр уонна практика» диэн
өрөспүүбүлүкэтээҥи быыстапка кыайыылааҥынан
буолла.

Чурапчытааҥы оҕо саадын педагогическай
кэлэктиибэ айан онорбут «Сохраняя традиции,
идем в будущее «Ой-Ай-Дай» диэн оҕону
сиэргэ-майгыга, дойдуга бэриниилээх буолууга
иити моделигар кириэ сылдьар авторскай
оонньуулар уонна методикалар быыстапка
кыттыылаахтарын уонна экспердэр сүбэлэрин
ураты болҕомтолорун тарта. Бу модельга оонньуу
уһуяан иитиллээччилэрин сиэрдээх буолууга,
дойдуга тапталга иити тутуу көрүнүгүнэн
буоларын сэргэ, кырачааннарга өбүгэ саҕаттан
илдэ кэлбит култуураны, төрүт тылы уонна
абыычайы интэрэр уратылааҥа кэрэхсээннэ уонна
үрдүктүк сыаналанна.

Онон «туллукчаан» бу кыайыылаах
Москваҥа буолуохтаах оскуола иннинээҥи
тэрилтэлэр Форумнарыгар кыттар путевканы
ылар кыаҥы арыйда.

Өрөспүүбүлүкэ сонуннара

Ил Дархан Петербурдааҕы норуоттар икки ардыларынааҕы экэнэмиичэскэй пуорумна үлэлээтэ

Ил Дархан ПСБ баан бэрэссэдээтэлэ Петр Фрадковтыын Саха сиригэр социальнай-экэнэмиичэскэй сайдыытыгар биригэ үлэлэхэр сөбүлэннэ түһэристилэр. ПСБ эрэгийиэн туристическай кыаҕын уонна култуурунай-сырдатар үлэтин сайыннарыыга, бөдөргөтүүгэ аһаҕастык бөдөн бырайыактары олоххо киллэриигэ көмөлөһүөҕэ.

Айсен Николаев уонна «МегаФон» хампаанньа генеральнай дириэктэрэ Хачатур Помбурхан илии баттаспыт сөбүлэннэринэн хампаанньа Саха сиригэр инфраструктуратын сайдыытын салгыаҕа. Ыксаллаах быһыыга-майгыга судаарыстыбаннай тэрилтэлэргэ бигэ сибээһи хааччыйарга сыһыппара транкинг ситимин тэрийиэҕэ. Кыһыҥгы суоллар устун сибээһи тупсарыы, чуолаан «Дьааҥы» суолга былааннаһар. Саха тылынан алтыһар кыахтаах куоластаах роботу киллэрэр пилотнай бырайыагы үлэлэтиэхтэрэ. МегаФон ойуур баһаарын эрдэ булуу эрэгийиэннээҕи тиһигин кэнэтиини көбүлээтэ.

Итиэннэ Айсен Николаев уонна Инновацияны өйүүр пуонда генеральнай дириэктэрэ Андрей Жижин биригэ үлэлэһии туһунан сөбүлэннэ илии баттастылар. Бу өрөспүүбүлүкэ билим чинчийээччилэрэ, технологическай уонна инновационнай кэскиллээх онорууларын ааптардара бэйэлэрин бырайыактарын сайыннаралларыгар, төннөрүлүбэт субсидияны ылалларыгар суолу арыһар. 2022-2025 сылларга пуонда гранынан өйөбүлү «УМНИК», «Старт» уонна «Студенческий стартап» бырагыраамаларынан Саха сиригэр 40 бырайыага ылбыта.

Ил Дархан Wildberries хампаанньаны

төрүттээччилин көрүстэ

Айсен Николаев Wildberries хампаанньаны төрүттээччи, RWB салайааччыта Татьяна Кимы кытта оробуочай көрүсүүгүгэр Дьоккуускай атыгар хампаанньа суортуур кийин тутуу түһүмэхтэрин уонна ону олоххо киллэрэр туспа ирдэбиллэри чопчуластылар. 52 тыһ. кв.м. иэннээх эбийиэги Өлүөнэ муостата үлэҕэ киириитин кытта дүүрөһиир былааннаахтар.

Үлэ кэлэктииптэрин өрөспүүбүлүкэтээҕи Спартакиадата ыытылынна

Айсен Николаев Саха сиригэр Идэлээх сойууһун хамсааһынын 105 сылыгар уонна уһулчулаах судаарыстыбаннай, бэлитиичэскэй диэйэтэл Илья Егорович Винокуров төрөөбүтэ 130 сылыгар аһаҕастык Үлэ кэлэктииптэрин өрөспүүбүлүкэтээҕи Спартакиадатын кыттааччыларын, тэрийээчилэрин эбэрдэлээтэ. Өрөспүүбүлүкэҕэ спорт сайдыытыгар, чөл олоҕу тарҕатыыга уонна нэһилиэнньэ араас саастаах аранатын өйөөһүнүгэ туһуламмыт федеральнай баартыаа бырайыактара көхтөөхтүк олоххо киирэллэрин, «Оҕо успуорда», «Чэҕизэн кэскил», «Аҕа көлүөнэ» уонна «Күүстээхтэр талыылары» бырайыактарга ураты болҕомто уурулларын бэлиэтээтэ. Бизэс сыл иһигэр успуордунан уонна физкультууранан дьарыктанар Саха сиригэр олохтоохторун ахсаана балтарааттан тахса төгүл улаатан, 2025 сыл бүтүүтэ 62,5 %-на тэҥнэспитэ. Бу сыһыппара 2030 сылга 70 %-на тийиэхтээх.

Саха сирэ 26 сөбүлэннэ илии баттаста

Петербургдааҕы экэнэмиичэскэй пуорумна Айсен Николаев «Глобальной кибератааннаһы үйэлэригэр экэниэмикэ сыһыппара өттүнэн туруктаах буолуута» сиэссийэҕэ кытынна. Бэйэтин этиитигэр 2026 сыл ыам ыйыгар Саха сиригэр информационнай сервистэригэр хакердар атаакалара 10 хонук кэринэ тохтообокко барбытын, барыллаан ааҕынан, 1400-тэн тахса түбэлтэ бэлиэтэммитин иһитиннэрдэ. Исписэлиистэр тыһын суолталаах сервистэр тохтоло суох үлэлииллэрин хааччыйбыттарын, бу эрдэттэн онгоһуллубут ситимнээх быһаарылар көмөлөрүнэн ситиһилибитин бэлиэтээтэ.

Петербургдааҕы аан дойдутааҕы экэнэмиичэскэй пуорумна Саха сирэ уопсайа 88,5 млрд солк.суумалаах 26 сөбүлэннэ илии баттаата.

СӨ Ил Дарханын уонна
Бырабыыталыстыбатын пресс-сулууспата.



Хоптоҕо нэһилиэгэр.

Нэһиликтэргэ демографическай десант үлэлээтэ

Улууска — бу күннэргэ. Ыам ыйын 13 күнүттэн саҕалаан, улууспут нэһиликтэригэр демографическай десант ыытылынна

Чурапчы улууһун дьаһалтатын баһылыгын социальнай боппуруостарга солбуйааччы Мария Кронникова салалталаах Демографическай десантга Чурапчы улууһун киин балыыһатын кылаабынай бырааһа Николай Сивцев уонна улуустааҕы үөрэх салалтатыттан начаалынньыгы солбуйааччы Алена Моисеева сылдьыстылар.

Десант Төлөй, Хатылы, Чакыр, Хайахсыт, Хадаар, Хоптоҕо, Сылан, Соловьев, Бахсы, Алабар, Мугудай, Болтоҕо, Кытаанах, Болугур, Одьулуун нэһиликтэригэр ыытылынна. Маныаха билиҥҥи кэмгэ хас биридии нэһилиэҕи долгутар тыһын боппуруостар көрүлүннүлэр. Ол курдук, оскуолаҕа, уһуйаанга оҕо ахсаанын, нэһилиэккэ эдэр ыал, ыччат ахсаанын, эдэр ыччат уонна каадырдар олохсуйууларын, төрөөһүн уонна өлүү сыһыппараларын, 2030 сылга диэри бу сыһыппаралар барыллаан көрдөрүүлэрин тэнгэ, нэһилиэнньэ доруобуйатын туругун, ордук ханнык ыарыыларга болҕомто ууран, эрдэттэн профилактика үлэтин ыытыаха сөбүн уонна да атын нэһилиэк олохтоохторун долгутар боппуруостар тула кэпсэттилэр.

Көрсүһүүлэргэ Чурапчытааҕы киин балыыһа кылаабынай бырааһа Николай Сергеевич нэһилиэнньэ доруобуйатын профилактикалааһынга болҕомто уураһарыгар ынҕыгар. Ол курдук, сыллааҕы медицинскэй көрдөрүүнү, диспансеризацияны барыы — эрдэттэн ыарыылары сэрэтэр биригэ сүрүн ыытыллар үлэ буоларын бэлиэтээтэ. Хас сыл аайы тас дьайыытан, сүрэх-тымыр, онкология ыарыыларыттан өлүү сыһыппарата үрдүк. Билиҥҥи үйэҕэ ас хаачыстыбата уонна киһи эт-хаан өттүнэн хамсаммата биригэ сүрүн төрүүт буолар. Кэн-



Мугудай нэһилиэгэр.



Хатылы нэһилиэгэр.

ники сылларга саахар диабетынан ыалдьар дьон ахсаана биллэрдик элбээбит, хас нэһилиэк аайы учуокка турар дьон ахсаана урукку кэмнэрдээҕэр үрдээбитэ бэлиэтэнэр.

Улуус үөрэҕириитин салалтатыттан начаалынньыгы солбуйааччы Алена Борисовна кэнники 4 сылга үөрэх хаачыстыбатын, эксээмэннэр түмүктэрин, уһуйаанга, оскуолаҕа оҕо ахсаанын ырытта. Үгүс нэһиликтэргэ оҕо ахсаана аччыыр уонна барыллаан анаалыһынан көрдөххө, 2030 сылга оҕо ахсаана эбилбэт туруктаах. Бу — хас биридии нэһилиэккэ сытыытык турар боппуруос буолар.

Көрсүһүүгэ олохтоохтор нэһилиэк, улуус сайдыытыгар туһуламмыт тус санааларын үлэһиннилэр, этиилэрин туруорустулар. Ол курдук, маасабай спорка (күрэхтэһиилэр онно киирбэттэр), ыччат хамсааһыныгар, саҥа атын хайысхалаах уопастыбаннай түмсүүлэри тэрийиигэ саҥа сүүрээһиннэр киирэллэригэр ордук болҕомто уурулуон баһараллар. Ону сэргэ оттуур сир докумуонун онгорторуу күчүмэҕэйдээһин, эдэр каадырдар олохсуйууларыгар усулуобуйа суоҕун бэлиэтииллэр.

Алена Пермякова.

Кини аатын киэн тутта ааттыыбыт

Спорт. Саха сиригэр тустуу сайдыбыта 70 сылыгар ананар

Сэмэн ЖЕНДРИНСКЭЙ

1983 сыллаахха Саха сиригэр спорду таптааччылар ССРС хас да төгүллээх, Европа, аан дойду үс төгүллээх уонна XXI Монреаллааҕы Олимпийскай оонньуулар чөмпүйүөннэрэ, ССРС спордун маастара Павел Пинигини улахан спортан тириэньдир үлэҕэ атаарбыттар.



ойдүү түһэбит.

Саха сиригэр аар-саарга аатырдыбыт бөҕөстөрбүт – Роман Дмитриев, Павел Пинигин, Александр Иванов чабылхай кыайыларыттан сийэттэрэн, ССРС үтүөлээх тириэньэрэ С.А. Преображенский: “Өскөтүн, Мииринэй алмаас бырамыысыланнаһын киининэн аатырар буоллабына, Чурапчы аан дойдуга тустуу оскуолатынан киниттэн итэҕэһэ суох суон сурабырар”, - диэн эппиттээх.

Павел Пинигин... Кини аатын төһөлөөх элбэх киһи эрэнэ уонна киэн тутта ааттыыра буолуой?! Ол улахан эрэли толорон, Павел Павлович оройуон чемпионатыттан Олимпиада чемпионугар тийэ улахан суолу тэлбитэ. Саха уола Сэбиэскэй Сойуус спортивнай чиеһин ГДР, Болгария, Польша, Чехословакия, Венгрия, Румыния, Афганистан, Турция, АХШ-рын, Канада, Иран, Сирия, Арҕаа Германия, Швейцария о.д.а. дойдular улахан көбүөрдэригэр ситиһилээхтик көмүскээбитэ. Кини аатын кытта кыайыыга дьулуур, бэйэ күүһүгэр эрэл дьүөрэлэһэллэр. Аан дойду ааттаахтарын утары, харыс сири халбарыйбакка, измэх мастыы эрийсэн, хол дойдуттан холоонноохторо, тэгил сиртэн тэнгээхтэрэ буолан, дьингээх олимпийскай характеры көрдөрөн, норуотун тапталын, спорду сэнээрээчилэр сүгүрүйүүлэрин ылыан ылар.

“Айылбаттан бэриллбит күүстээх, сымса, ол гынан баран, ыал аайы баар оҕо”, - диэн ССРС үтүөлээх тириэньэр Д.П. Коркин этэн аһарбытын

ныгар илиитин уураа уонна: “Бүгүн кыайбатах буоллахпытына, ол аата ханна эрэ сыыстахпыт, тугу эрэ ситэ онорботхупут. Чэ, барытын ырытан, албастытын иккиэн көрдүөххэ”, - диэн холкутук сүбэлиирэ. Дьэ, итинник үтүөкөн дьонно түбэһинтэ Павел спортивнай маастарыстыбата үрдүүрүгэр, бэйэтэ эргиччи сайдытыгар көмөлөспүтэ.

Көнүл тустууга ССРС сүүмэрдэммит хамаандатыгар Павел Пинигин 20 саастааҕар киирбитэ. АХШ-гар буолбут аан дойду Кубогун иһин күрэхтэһиигэ Мюнхеннээҕи Олимпиада аатырбыт чемпионун Дан

бүөргэ миэхэ барыта табыллар бырааһынныктарым, кыайыларым өтөрүнэн кэлиэхтэрэ суох этэ”, - диэн Павел мээһэҕэ эппэтэх буолуохтаах.

Кини хамаандатын чиеһин мэлдьи үрдүктүк тутара. Павелга түмсүүлээх буолуу, доҕордоһуу тыына диригинник инмитэ. 1975 сыл. Арҕаа Германия Людвигсхафен куората, Европа чөмпүйөнэтэ. 68 киилэ ыйааһыннаахтарга тустуохтаах Павел, аан дойду икки төгүллээх чемпиона Руслан Ашуралиев ыалдьан, 74 киилэ ыйааһыннаахтары утары көбүөргө тахсарга тийибитэ. Биир-биэс тыла суох дебютант хамаанда

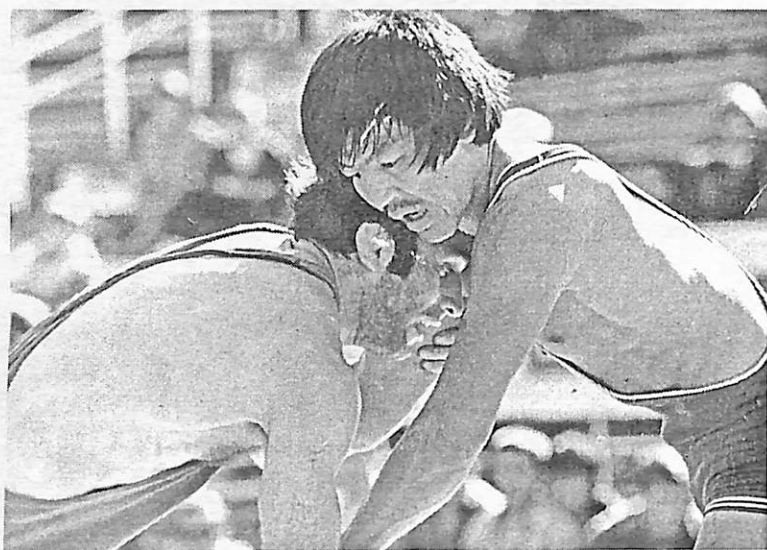
лигин даһаны элбэх. Мин эрчиллиилэртэн сырыы ахсын туох эрэ сананы булан, сөҕөн барарым. Ол, арааһа, саамай улахан үөрүү, кыайыы быһыылааҕа”.

Павел Пинигингэ спорка кыайыы-хотуу, омос көрдөххө, бэрт кэбэҕэстик кэлбит курдук. Дьингэр, оннук буолбатах. Кыайтарыы кыһыта-абата өссө тэптэн эрчиллэргэ, итэҕэстэри эрдээхтик туоратарга эбээһинэстиирэ. Тустуук ону ордук дьаныһан, дьулуһан толороро. 1975, 1977, 1978 сылларга Павел Пинигин аан дойду чемпиона үрдүк ааты ылбыта. Сөҕүмэр үрдүк кирбии – ССРС үтүөлээх тириэньэрэ, оччолорго дойду сүүмэрдэммит хамаандатын үрдүкү тириэньэрэ Ю.А. Шахмурадов: “Павел Пинигин – хамаанда саамай эрэллээх тустууга. Биһиэхэ кини курдук көбүөр дьингээх байыастара наадалар”, - диэн олус астынан бэлиэтиирэ.

Саха ньургана Павел Павлович Пинигин аата Олимпийскай оонньуулар уонна Сэбиэскэй, Россия спордун устуоруйатыгар саас-үйэ тухары киирдэ. Кини XXI Монреаллааҕы Олимпиадаҕа 68 киилэ ыйааһыннаахтартан Сэбиэскэй Сойууска аан бастакы кыһыл көмүс мэтээли аҕалан, чабылхай ситиһиһилэммитэ. Кини иннигэр, ССРС-тан 68 киилэҕэ ССРС 16 төгүллээх чемпиона Арам Ялтырян, аан дойду чемпионнара Владимир Синявский, Зарбег Бериашвили уо.д.а. курдук эр бэртэрэ Олимп үрдүк чыпчаалыгар кыайан үктэммэтэхтэрэ. 68 киилэ – бу саамай күүстээхтэри түмэр, уратылаах ыйааһын. Манна кыайыыны ситиһии – мэлдьи күчүмэҕэй.

Биир дойдулаахпыт, олимпиец Павел Пинигин спорка килбиэннээх кыайыылара саха ыччатын санаттан-сага, үрдүктэн-үрдүк кирииллэргэ ыныра, кынаттыы турдуннар.

Хаартыскалар социальнай ситимтэн ылылыннылар.



Гейблы ууга-уокка түһэрибитэ. Интернациональнай састааптаах ССРС көнүл тустууга хамаандата – өр сылларга хотторуу хомолтотун билбэтэх күүстээх састаабынан аатырыан аатырбыта. Бу – бэрт сэмэй, бэйэлэрин ааттарынан өттөйбөт, хамаандаҕа саҥа киирбиттэри куруутун көрө-истэ, кинилэргэ сүбэли-амалыы сылдьар, үтүө үгэстээх дьин-чахчы күүстээхтэр бырааттаһыыларын хамаандата этэ. Биһиги тустуукпут манна Иван Ярыгини, Леван Тедигашвилини, Ихак Гайдарбекову, Владимир Юмичи, Магомед Арациловы уо.д.а. кытта ыкса доҕордоһуута. “Кинилэр суохтара буоллар, кө-

туһугар кытаанах эксээмэни туораабыта. Кини финалга аан дойду экс-чемпионун Адольф Зегери кытта күөн көрсүбүтэ. Бу урут 82 киилэҕэ тустубут бөҕөс, ол кэмгэ “чэпчэки кыайыыны” ситиһээри, 74 киилэҕэ түһэримит этэ. Хабыр хапсыһыы 12-11 ахсаанна Павел Пинигин туһагыгар түмүктэммитэ.

Үчүгэй эрчилли туһунан оччотооһуга Павел Павлович манньк эппитэ: “Биһиги эрчиллини тоҕо тулуйбакка-тэһийбэккэ кэтэһэбитий?! Киһиэхэ баар биллэбэтэх кыахтары арыларын кини киһини тардар. Тустуу – бу араас көрүнгээх хамсааһын эйгэтэ, киниэхэ биллэбэтэх, быһаарылла илик би-

Бэлиитикэ. Тумусовтаахпыт тухары тонгуохпут суоҕа!

Өр кэмгэ хамнастара харгыстаммыт хомунаалынай хаһаайыстыба үлэһиттэрэ соторутааҕыта харчыларын ыллылар. Онуоха ким өгөлөөбүт? Саха сиригэр тыйыс айылҕатын этинэн-хаанынан билбит бэйэбит дьокутааппыт! Ити биир эрэ холобур буолбатах.

АЙЫЛБАТТАН ИНЖЕНЕР

ОРУННААХ ТУРУОРСУУЛАР

Өссө 2010 сыллаахха Федот Тумусов хоту сир дьыалларын акылааттарын бөбөргөтүүгэ үбү ситиспитэ. Бүгүн хас тутуулар дьыа үйэлээх, бөҕө буоларыгар ирбэт тон кыһалҕата болҕомтоҕо ылыллыахтааҕын туһунан сылайбакка туруулаһар. Харан турар боппуруоһу

оннуттан сыбарытыыта өр сыллаах уопутугар, дириг билиитигэр тирээриэр. Өрдөөбүтэ Хаһааччыаҕа кыс ортого дизель тохтоон, тонор куттал суоһаабыта. Тумусов вице-премьер Трутневка, “Русгидро”, “Росатом” салайааччыларыгар суругун тиздэн, бөһүөлэккэ двигател тизрдиллэн, дьон өрө тыыммыта.

Итити, тарыып, өрөмүөн тыын боппуруос буоларын дьокутаат диригинник ылынар уонна онуоха сыһыаннаах дьин хамсанылары онорор. Дойду үрдүнэн сыана 1,7% үрдүүрүн этэллэр. Онуоха саха дьокутаата тарыып сыанатын ахсынны ыйдааҕы кээмэйинэн хаалла-

парга, хат ааҕарга дьаныһан туруорсар. Сулумах бизнсийэлээххэ хомунаалынай өнгө 65 сааһын кэнниттэн 50%, 80 сааһын кэннэ 100% (оттор маһы, чоһу киллэрэн туран) төлөнөрө сизэрдээҕин этэр. Хомунаалынай төлөбүр изин каартаттан быһа устар эсперимизни олоччу утарар!

Тумусов эрчимнээхтик уонна чопчу хамсанар. Киниттэн алҕаһы күүппэккин. Дьокутаат үрдүкү уорганна быһа тахсан, таһымнаах докумуону толорон, изэ төлөнөрүн, дьон хамнастанарын ситиһэн тэйэр. Саха сиригэр Үпкэ министиэристибэтигэр субсидияны чуолкайдааһыны туруорсар. “Тэрилтэлэр кирэдьиит ылыа суохтаахтар, норуот тойоттор чалбаранарын иһин төлүө суохтаах!” диригн оччоттон баччааҕа дьэри тохтоппот. Тохтоу да суоҕа.

КӨМҮСКЭЭЧИБИТ – КИНИ ЭРЭ!

Тумусов чэпчэки олобу эрэннэрбэт. Ол эрэри биир дойдулаахтарын интэриэстэрэ чиеһинэйдик, сөптөөхтүк, дьулуурдаахтык уонна кэмигэр көмүскэнэрин мэхтиэлиир. Кини курдук Саха сиригэр олоһун-дьаһаһын бары өрүтүн диригинник ырытан билэр дьокутаат суох. Өрөспүүбүлүкэ хас биирдии олохтооҕо сылаас, сырдык дьыаҕа олохторугар көмүскүүр киһибит – соҕотох кини эрэ! Онон Госдумаҕа Тумусов баарын тухары, саха дьон көмүскэллээхпит!

А. Козлов.

Улахан учуутал, ураты чабылхай кэрэ киһи

Дьыллар уонна дьоннор. РСФСР норуотун үөрэбириитин туйгуна Татьяна Хомутова төрөөбүтэ 95 сылыгар ананар

Татьяна Николаевна Хомутова – Алаҕар нэһилиэтин ыччатын үрдүк култуураҕа кытыаран, улуу нуучча тылын үөрэтиигэ, Алаҕар нэһилиэтин сайдыытыгар олобун анабыт “XX үйэ чулуу үлэһитэ”, “Учууталлар учууталлара”, “РСФСР норуотун үөрэбириитин туйгуна” ыам ыйын 26 күнүгэр төрөөбүтэ 95 сылын туолла. Итинтэн сиэттэрэн, кинини ахтан-санаан ааһыахпытан баҕарабыт.



Үтүөкэннээх учуутал, методист, настаабынньык, уопсастыбанньык – кини «Дойдум, дьонум туһа диэн» олобун 50-ча сылын ыччаты иитиигэ анаабыта. Кини 1931 сыллаахха ыам ыйын 26 күнүгэр Чурапчы улуусун Кытаанах нэһилиэгэр төрөөбүтэ. Оҕо сааһыттан кыһалҕаны билэн улааппыта. Ол курдук, элбэх оҕолоох дьадангы ыалга төрөөн, кинини үс ыйдааҕар ийэтин биригэ төрөөбүтүгэр иитиэххэ биэрбиттэр. Ньукулай, Татьяна Хомутовтарга соҕотох мааны кыыстара буолан оҕо сааһа дьоллоохтук ааһыаҕын, хомойуох иһин, ийэтэ 12 сааһыгар ыалдьан, олохтон туораабыта. Онтон уһаабакка, аны аҕата ыалдьан өлөн, тулаайах хаалбыта. 1946 сыллаахха убайа Роман Егорович Захаров сэрииттэн төннөн кэлэн баран, балтын бэйэтигэр ылан, Дьоккуускай куоракка иккис оскуолаҕа үөрэттэрибитэ.

Татьяна Николаевна 1952 сыллаахха Чурапчы педучилищетын туйгунук үөрэнэн бүтэрээт, пединститут нуучча тылын салаатыгар салгыы үөрэнэ кириэр. Үөрэҕин бүтэрээт, 1954 сыллаахха Алаҕар сэттэ кылаастаах оскуолаты-

гар ананан үлэли кэлэр. Балаҕан ыйыттан саҕалаан, Татьяна Николаевна учуутал идэтигэр уһуйуллуута, сылайары аахсыбат сыналданнаах, ыарахан, ол эрээри дуоһуйуулаах педагогической суола саҕаланар. Кини 28 чааска учууталлырын таһынан, пионерскай үлэни эмиэ сатабыллаахтык тэрийэн, оройуонҥа бастын баһаатай буолар. Эдэр учуутал салалтатынан пионерскай үлэ биллэрдик тупсар. Пионерскай дружина Сэбиэскэй сойуус маршала Юматов аатын сүгэрэ. Дружина 60-ча пионер баара. Пионердар элбэх өрүттээх үлэҕэ кытталлара. Дружина пионердара үчүгэйдик үөрэниини, бэрээдэги бэйэлэрин иэстэринэн ааҕалара, элбэх үөрэх удаарынньыктара бааллара.

1957 сыллаахха Москваҕа Ыччаттар уонна устудьуоннар Бүтүн Аан дойдутааҕы VI-с бэстибээллэрэ буолар. Онно Чурапчы оройуонуттан соҕотох дэлэгэтинэн бастын үлэлээх пионер баһаатай Татьяна Николаевна кыттар чиескэ тиксибитэ. Саха сириттэн үс дэлэгээт буолан ССРС ыччатын аатыт-

тан бэстибээлгэ кыттар үрдүк анализ тиксибитэ. Ону “эдэр сааһым хаһан да умнуллубат кэрэ-бэлиэ түгэнэ этэ” диэн мэлдьи ахтара.

Татьяна Николаевна Алаҕар оскуолатыгар нуучча тылын уонна литэрэтиирэтин учууталынан 27 сыл энкилэ суох үлэлээбитэ. Кини ыттар уруктара куруук ымпыгар-чымпыгар тийэ толкуйданан, оҕоҕо чугас, өйдөнүмтүө буолаллара. Оҕо нууччалыы имигэстик, сыһыата суох сангарарын ситиһээри, үгүс сыратын биэрэрэ, элбэхтик аахтарара, суруйтарара, сангардара. Уруогу таһынан оскуолаҕа, кулуупка нууччалыы тылынан араас биэчэрдэри, көрсүһүүлэри, уус-уран көрүүлэри тэрийэн ыттар. Кини педагогическай үлэтин кэтээн көрүү түмүгүнэн «Словарная работа по русскому языку в якутской школе», «Работа со слабоуспевающими по русскому языку», «Организация кружковой работы по русскому языку» диэн үлэлэрэ улууска, өрөспүүбүлүкэҕэ, педагогической ааҕыларга биһирэммиттэрэ, уопут быһытынан тарҕаммыттара.

1961-1963 сылларга дириэктэри үөрэх чааһын солбуйааччынан үлэлээбитэ. Татьяна Николаевна оскуола методическай үлэтигэр улахан кылааты киллэрбит кининэн буолар. Кини улууска маннайгынан «Эдэр учууталлар» оскуолаларын үлэлэппитэ. Кини олобун устатын тухары эдэрдэргэ настаабынньык, сүбэһит, көмөлөһөөччү буолбута.

Татьяна Николаевна кылааһын оҕолоругар ураты истин ийэли сыһыаннаах, олус эппиэтинэстээх, кыһамныылаах кылаас салайааччыта этэ. Кини иппит-үөрэппит оҕолоро – улууска, өрөспүүбү-

лүкэҕэ биллэр үлэһиттэр. 1981 сыллаахха бочуоттаах сынньаланҥа да табыстар, оскуолаҕа салгыы үлэлээбитэ. Ол курдук, оскуола бибилиотэкариэн үлэлээн, оскуола оҕото сүүс бырыһыан ааҕааччы буоларын ситиспитэ. «Дорообо, кинигэ!», «С книгой по жизни», «Учебники кытта көрсүһүү» у.д.а. тиэмэлэринэн сылы быһа үлэни тэрийэрэ. Маны таһынан уһатыллыбыт күннээх бөлөх иитэччитинэн уонна начаалынай кылаастарга нуучча тылын учууталынан үлэлээбитэ, эбии дьарык куруһуогун быһпыта.

1987 сылтан улахан кылаастарга саха тылын уонна литэрэтиирэтин үөрэппитэ. Үрдүк таһымнаах уруктары таһынан, бэһис кылааска «Мин тылым – мин баайым» диэн куруһуогу салайан ыттар. Куруһуок сүрүн сыалынан оҕолорго төрөөбүт тыл баайын, кэрэтин арыыйы, киниэхэ тапталы саҕы, дорҕоонноохтук ааҕыга үөрэтии. Куруһуогун оҕолоро Саха сирин тэлэбидэһнээтигэр «Түннүк» өйү сайыннарар оонньууга оройуонтан маннайгынан кыттыбыттара уонна кыйабыттара.

Татьяна Николаевна нуучча уонна саха тылын кабинеттары тэрийсипитэ, бастагынан оройуонҥа суох идэҕэ туһаайы кабинетын онорбута. Национальнай оскуола кэнсиэпсийэтин олоххо киллэрии саҕаланыаҕыттан, саҕа предмети – төрүт култуураны үөрэтэ сылдьан, “норуот педагогикатын оҕо иитиитигэр киллэриэххэ” диэн санааттан, нэһилиэккэ орто оскуола, олохтоох уһууаан иитэччилэрин, учууталларын, төрөппүттэрин түмэн, улууска биір бастагынан хамсааһыны тэрийбитэ. 1995 сыллаахха нэһилиэккэ Норуот педагогика-

тын холбоһугун тэрийбитэ.

Татьяна Николаевна тустаах үлэтин таһынан, араас хабааннаах уопсастыбаннай үлэни толороро. Ол курдук, кини нэһилиэккэ хомсомуол кэммитэтин чилиэнэ, оскуола профсоюзунун, нэһилиэккэ дьахтар Сэбиэтин чилиэнэ этэ. Аҕытаас-сыйалыыр зона начаалынньыга, Норуот сэтээтэлэ, аҕытаатар, лиэктэр, «Знание» уопсастыба пропагандиһа, нэһилиэк дьаһалтатын Сэбиэтин чилиэнэ, нэһилиэк Сэбиэтин дьокутаата, дьокутааттар оройуоннааҕы Сэбиэтэрин дьокутаата этэ. Кини ис дууһатынан нэһилиэтин дьонно чөл олохтоох, доруобай, дьоллоох буоларын туһугар кыһаллара, дьонно истин-иһирэх сыһыаннааҕа, олус үөрүннээн, үчүгэй майгылаах этэ. Дьонно үтүө сүбэтинэн күөстээх санааны инэрэрэ. Киһиэхэ эйэнэн-сылааһынан сыдыаайар чаччы Саха далбар Хотуна этэ. Нэһилиэтин дьонно кинини учуутал да, киһи да быһытынан олус ытыктыыр, таптыыр этилэрэ.

Татьяна Николаевна дьоннаах олоҕо, үрүлүгэ үлэлээн-хамсаан ааспыт кэмнэрэ кэнэҕэски ыччакка үтүө холобур буола туруоҕа, сырдыкка, үтүөҕэ сирдизэ. Кини сырдык мөссүөнүн нэһилиэтин дьонно, биригэ үлэлээбит кэлиэгэлэрэ, үөрэппит оҕолоро умнубаттар, киэн тутта кини аатын ахталлар-саныылар. Татьяна Николаевна олоҕо оҕолоругар, сиэннэригэр, хос сиэннэригэр салҕанар.

Е.М. Сокольникова.

Ыстатыйаҕа “Умнуллубат ааттар” кинигэ 2006 сыллааҕы сизрийэтэ туһанылынна.

Үтүө холобур. “Саҕа олоҕу” сурутун, таптаан!

Сэмэн ЖЕНДРИНСКЭЙ

Бэнидиэнньик сарсыарда эрдээксийэ-битигэр үөрүүлээх түгэн буолла, ытык дьоммут ыалдьыттаан бардылар.

Ол курдук, ССРС эргизин уонна Арасыйа потребкооперациятын туйгуна, «Арасыйа потребительскай кооперациятын сайыннарыыга кылаатын иһин» уордьан кавалера, СӨ спордун Бочуоттаах бэтэрээнэ, РФ Суруналыыстарын сойууһун чилиэнэ, Чурапчы улуусун Бочуоттаах олохтооҕо, улууска Муоратааҕы флокка сулуспалаабыт мотуруостар түмсүүлэрин салайааччыта Герасим Платонов кэлэн бачыым көтөхтө: “Ытыктабыллаах “Саҕа олох” хаһыат ааҕааччылар! Тапталлаах хаһыаппыт 95 сыллаах үбүлүөһүнэн “Саҕа

олохпутун” сөбүлүүр, сэнгээрэр, киниэхэ суруйтарар бука бары улууспут олохтоохторун хаһыакка сурутун, хаһыаппытын таптаан диэн туран, тус бэйэм уонна дьэиэ кэргэним аатыттан 10 тыһыынча солкуобай харчыны туттарарбын көгүллээм”. Кинини Чурапчы улуусун Бочуоттаах олохтооҕо, РФ Суруналыыстарын сойууһун чилиэнэ, спорт бэтэрээнэ, биллэр фотограф, худуоһунньук, скульптор Григорий Турантаев арыаллаан сырытта.

Герасим Степанович урут-уруккуттан хаһыат үлэтигэр-хамнаһыгар күүс-көмө буоларын иһин, диригник махтанабыт. Кытаанах доруобуйаны, бары үтүөнү баҕарабыт.

Ааптар хаартыскаҕа түһэриитэ



Чурапчы биир чулуу тустууга

Кэпсиэхпин баҕарабын. Улуу тириэньэр Д.П. Коркин биир бастыг иитиллээччитин

Кирилл Захаров туһунан сырдатыйым

Хоһоонго хоһуллубут, ырыаҕа ылламмыт хатын-нардаах-чараннардаах Чурапчы биир үтүөкэн ыччат тобуоруна мустубут интэринээт-оскуола томторугар Сэбиэскэй Сойуус, Европа, аан дойду, Олимпиада чемпионнарын ииппит улуу тириэньэр Дмитрий Петрович Коркин таһаарылаахтык үлэлээн ааспыта.



нээччилэрин ортоугар Сэбиэскэй сойуус чемпиона буолбута. Сэбиэскэй сойуус үөрэнээччилэргэ спартакиадагыгар чемпионнабыта. 1978 сыллаахха Хабаровскайдаагы физкультурна институтун устудьуона буолбута. Устудьуоннуур сылларыгар дьаныһан туран, аһыллан тустубута. Хабаров бирийинин иһин Бүтүн сойуустаагы “Буровестник”, “Зенит” “Трудовые резервы”, спортивной уопсастыбалар Бүтүн сойуустаагы киин Сэбиэттэригэр турнирдар, күрэхтэһиилэр кыайылаахтара, призердара элбэх төгүллээн буолталаабыта. “Спорт маастара” нуорманы Кирилл 1981 сыллаахха Хабаровскай куоракка үөрэнэ сылдьан толорбута, биир күүстээх бөҕөс быһыытын биллибитэ.

1983 сыллаахха үрдүк үөрэҕи бүтэрбитин туоһулуур дипломнаах, түөһүгэр “ССРС спордун маастара” бэлиэлээх төрөөбүт дойдутугар Чурапчыга кэлэн үөрэммит өрөспүүбүлүкэтээҕи оҕо спортивной интэринээт-оскуолатыгар көнүл тустуу тириэньэринэн үлэҕэ аһаммыта. Тириэньэр үлэлиир томторугар Бөтүрүөбүс тыына, кини өлбөт-сүппэт өйдөбүлэ баар. Кирилл Николаевич элбэх тустууктары, спортивной үлэһиттэри иитэлээн таһаартаата. Билигин кини ииппит-эрчийбит оҕолоро өрөс-

пүүбүлүкэ бары улуустарыгар үлэлииллэр, үтүөлээх ааттара да иһиллэн ылыталыыр. Аһаардас быйыл кини иитиллээччитэ, аатырбыт тустуук Ньургун Скрябины тустууттан тириэньэринэн үлэлииргэ атаардылар, үтүө эбэрдэни, истин баҕа санааларын анаатылар, ситиһиилээх үлэни баҕардылар.

Ньургун Скрябин 2016 сыллаахха быыппастар былчыннаахтары, сылбырҕа бөҕөстөрү түмэр норуоттар икки ардыларынаагы Гран-при Иван Ярыгин күрээбэр утарсааччыларын кыахтаахтык хотон, чөмпүйүөн аатын ылбыта. Дагестан ааттаахтарын Муршал Муталимовы, Имам Аджиевы, Ахмет Чакаевы итэҕэтиилээхтик кыайталаабыта. Чакаев диэн чэчиэннэр аатырбыт бөҕөстөрүн кыайытыгар, дьиннээх фуруор буолбута.

Кини иитиллээччитэ Станислав Захаров 1996 сыллаахха “Азия оҕолоро” норуоттар икки ардыларынаагы турнирга бастаабыта. Россия уолаттарга чемпиона буолбута. Индияҕа, Дели куоракка ытыллыбыт аан дойдутаагы уолаттарга чемпионатыгар үһүс бириистээх миэстэни ылбыта. Билигин Чурапчытаагы “Олимпийскай эрэллэр” диэн өрөспүүбүлүкэтээҕи оҕо спортивной интэринээт-оскуолатын дириэктэрэ. Иван Друзянов – Россия икки төгүллээх уолаттарга чемпионна, Хотугулуу-илинги федеральной университет преподавателэ, педагогическай наука хандьыдаата, Евгений Слепцов Орто Халыма улуугар баһылыктыыр. Николай Антонов – Эдьигээн улуугар нэһилиэк баһылыга. Александр Андреев – СР спортивной бэлэмнэнии регионнаагы киинин дириэктэрэ. Анатолий Андреев – Томпо улуугар салайар үлэҕэ үлэлиир, ССРС сподун маастара, өрөспүүбүлүкэ сэттэ төгүллээх чемпиона. Виталий Корякин

– Пекиннээҕи олимпийскай оонньуулар кыттылааҕа, Чурапчытаагы “Олимпийскай эрэллэр” диэн өрөспүүбүлүкэтээҕи оҕо спортивной-интэринээт-оскуолатын сүрүн тириэньэрэ. Альберт Макаров Чурапчы улуунун көнүл тустууга сүрүн тириэньэринэн үлэлиир. Данил Неустроев – саха сириин сүүмэрдэммит хамаандатын бэлэмниир киинин тириэньэрэ, норуоттар икки ардыларынаагы кылаастаах спорт маастара. Василий Корякин, Василий Тихонов, Руслан Потапов, Александр Львов, Юрий Афанасьев у.д.а. көнүл тустуу тириэньэринэн үлэлииллэр.

Кирилл Николаевич интэринээт-оскуола томторугар дьыг-уот тэринэн, иллээх дьыг кэргэн аҕа баһылыга, харыс да сири халбарыйбакка, 43 сылын көнүл тустуу тириэньэринэн оҕолору иитиигэ үлэлиир-хамсыы сылдьар, сарсынҕыны уһансар. Кэргэнэ Августина Александровна – “Чуораанчык” уһуһаан сэбиэдиссэйэ, “Саха өрөспүүбүлүкэтин физкультурна уонна спорт сайдыытыгар үтүөлэрин иһин” бэлиэлээх. Үс оҕолоро – туспа ыаллар, сиэннэрэ үөрүүлэрин үксэтэллэр.

Кирилл Николаевич өрөспүүбүлүкэтээҕи орто спортивной интэринээт-оскуола уонна физкультурна, спорт институтугар тириэньэринэн үлэлээбит кэмнэригэр 100-чэкэ спорт маастарыгар хандьыдааты, 50-ча РФ уонна ССРС спортырын маастардарын иитэлээн таһаартаата. Олор истэригэр үс норуоттар икки ардыларынаагы спорт маастара баар. 2003 сылтан улуустаагы көнүл тустуу федерациятын сүрүн тириэньэринэн үлэлээбитэ. Кини салалтатынан, эрчил-

литинэн, оччолорго Чурапчы улууһа Николай Тарскай бирийиһигэр өрөспүүбүлүкэтэ икки төгүл бастаабыта. Хапсаҕайдаан тустууга өрөспүүбүлүкэ хамаанданан күрэхтэһиитигэр 2008 сыллаахха кыайан, хапсаҕай кубогун ылбыта. “XVII-с Манчаары оонньуулар” спорт национальнай көрүгнэрин Спартакиадагыгар 2009 сыллаахха саха сириин норуоттарын V-с спортивной оонньууларыгар 2010 сылларга хапсаҕайга бастаабыттара. Кирилл Николаевич бэйэтин кэмигэр улуунун чиеһин көнүл уонна хапсаҕайдаан тустууга үгүстүк көмүскээн, саха спордун ыалдьааччылар кини тустарын астына көрбүттэрэ. 1984 сыллаахха Дьокуускай куоракка Саха сирэ – Монголия, матчевай көрсүһүүлэригэр монголия, монгол аатырбыт эдэр, кэскиллээх бөҕөһүн кыайан, тириэньэрэ Дмитрий Петрович Коркины үөрдөн турар. Кирилл Николаевич – көнүл уонна хапсаҕайдаан тустууга өрөспүүбүлүкэ 10 төгүллээх чемпиона, хапсаҕайга Саха сириин спордун маастара (1988 сыл). Саха өрөспүүбүлүкэтин физическэй култуураҕа уонна спорка туйгуна (2006 сыл), РФ норуотун үөрэҕириитин туйгуна (1992 сыл), Чурапчы улуунун Бочуоттаах олохтооҕо (2011 сыл), Саха өрөспүүбүлүкэтин үтүөлээх тириэньэрэ (2006 сыл), “Учууталлар учууталлара” (2016 сыл). Билигин Чурапчыга Саха өрөспүүбүлүкэтин сүүмэрдэммит хамаандатын бэлэмниир киин тириэньэрэ.

Көнүл тустуу Саха сиригэр, ол иһигэр Чурапчыга сайдыбыта 70, Монреалаагы Олимпийскай оонньууларга кыайыы өрөгөйө 50 сылларынан уонна Кирилл Николаевич 65 сааһынан эбэрдэлээн туран, дьолусоргуну баҕарабын.

Былатыан Куоркун.

Оҕолорбут суруйаллар. Профессор Башарин уонна «Өксөкүлээх харыйа»

Биир дойдутаабым, Сылан Бэрэтиттэн төрүттээх, сахалартан бастакы история наукатын доктора, Арасыйыа уонна Саха сириин наукаларын үтүөлээх дьэйтэлэ, Алексей Елисеевич Кулаковскай-Өксөкүлээх Өлөксөй аатынан бириэмийэ бастакы Лауреата, профессор Г.П. Башарин олобун туһунан истэбин, билэбин. Кини аатын биһиги оскуолабыт 1992 сылтан чиестээхтик сүгэр.

Бииргэ үөрэнэр уолаттарым профессор Башарин туһунан литературнай дьуһууу ааҕаллар, кини туһунан кылаас чааһа буолар. Уонна хас чиеппэр айыы «Учуйтэ по Башарински» диэн

дэкээдэ ытыллар. Манна элбэх “5” сыананы ылбыт кылаас уонна үөрэнээччи кыайылаах тахсаллар.

Сыл аайы оскуола бастыг үөрэнээччитэ “Профессор Г.П. Башарин бириэмийэтин лауреата” үрдүк ааты ылар. Быйылгы үөрэх дьылыгар, кыра кылаастан туйгунук үөрэммит оскуоланы бүтэрээччи Анита Ноговицына буолла.

Профессор Башарин туһунан өссө билиэхпин баҕаран, учууталым Лидия Степановна Сивцеваттан кинигэ ыйыталаппытым. Онуоха учууталым Рафаэль Баҕатаайыскай «Сүгүрүйүү» кинигэтин көрдөрбүтэ, онно профессор туһунан «Өксөкүлээх харыйа» диэн ахтыы-поэма баара. Тутта кинигэ аатын

сэргээбитим.

Саха норуотун суруйааччыта Рафаэль Баҕатаайыскай Башарины билэр, алтыспыт, доҕордоспут уонна университетка киниэхэ үөрэммит эбит. Башарин уобараһын уус-уран айымньы нөҥүө олус да уратытык арыыбытын сөхтүм. Учууталым бу айымньыны эрдэ эмиэ аахтара, ырытара сылдыбыт эбит. Салгыы учууталбынан поэманы өссө атын өттүттэн көрдүбүт.

Ааптар «Өксөкүлээх харыйа» ахтыы-поэманы 1993-1994 с. суруйбут. Рафаэль Баҕатаайыскай Г.П. Башаринҥа үөрэммит, кинини кытта алтыспыт буолан айымньытын ахтыы-поэма диэбит. Ахтыы-поэма сюжетын батыһа, Башарин

олоҕо, үлэтэ-хамнаһа, өйө-санаата уонна Саха сириин политической историята арыллар. Суруйааччы герой уобараһын уратытык, хас да араас ньыманан арыйар: бастакытын, поэма аатынан. Өксөкү –Хотой кыыл, ытык көтөр. Тыл олоҕор – лээх сыһыарыы эбиллэн, тыл ис хоһоонун кэнэтэр, диригэтэр. Оттон харыйа – хайдахтаах да тымныыга бэйэтин чээлэй күөҕүн ыһыктыбат үүнээйи. Ол курдук, Башарин научнай кырдыгынын үйэтин тухары турууласпыта. Иккиһинэн, ааптар бэйэтин монологунан. Үсүһүнэн, аан дойду бөһүлүктэрин этиилэринэн эпиграфтаан. Төрдүһүнэн, норуот уонна Башарин бэйэтин сирэй сагатынан.

Суруйааччы, ахтыы-поэма

түмүгэр, профессору ырааҕы сытыы харахтарынан тонолуппакка одуулуур уонна үрдүккэ, сайдыыга субу көтөн тахсаары өгдөнгүү олоҕор баараҕай Өксөкү кыыл уобараһынан көрдөрөр.

Биир дойдутаабым, профессор Г.П. Башарин олобун уонна туох баар өйүн-санаатын норуотугар анаабыта, саха норуотун туһугар олоҕорбута. Ону Рафаэль Баҕатаайыскай олус да интэриэһинэйдик, уратытык уус-уран уобараһаан арыыбытын сөхтүм.

Саяна Собакина,
Сылан орто оскуолатын 10-с
кылааһын үөрэнээччитэ.

Сайын сыттаах хоһооннор



Мария Васильева түһэриитэ

КИЧЭМ КИСТЭЛГЭ

Ойор күммүт илинтэн
Имэ кэйэн, тэтэрэн,
Тэйэ көтөн тэмтэйдэ,
Кустук өгүн түһэрдэ,
Үрдүк мэнэ халлааммар
Үрүң былыт кыргыттар
Солко былаат баананнар,
Оһуор үктүүр курдуктар.
Кэбэ этэн чоргуйда,
Ойуур иһэ оргуйда,
Нуурал - чуумпу долгуйда,
Ой дуораана дуорайда,
Күндүл ыраас ырайттан
Ырыа чыычаах ыллаата,
Уйан кэрэ уһуктан,
Алып күүһэ тыңаата,
Ити - уран дыкитигэ
Халлаан сири уураата,
Ити - кичэм кистэлгэ
Саңа күммүт табыста!

Римма Корякина - ХОТУУНА

САЙЫН

Куйааһынан ириэрэн,
Самырынан илитэн,
Үөн-көйүүр, мас тиллэрэ -
Сайын көмүс илиитэ.
Солко-нуолур киистэнэн
Чээлэй күөбү ыспыттыы,
Лабааларга кистэнэн,
Үнүгүстэр быкпыттар.
Уруһуйдүт кэриэтэ,
Сайын сири киэргэтэр.
Көңүл дуолга көчүтэ,
Кэрэ лыабын көтүтэр.
Алаастарга, сыһыыга
Ача күөбүн тэлгээтэ.
Сылдыар ыбырым ыллыгын
Сибэккинэн симээтэ.
Халлаан сыһыа тэтэрэн,
Күн саҕахха кириитэ
Тыаба кэбэ этэрэ -
Сайын кэлбит үөрүүтэ.
Ону эрэ күүппүтүү,
Үрүң илгэ үксээтэ,
Түптэ сыттаах сырдык түүн
Үчүгэи түстээтэ.

Мария Винокурова -
МААНЫ МААРЫЙА

САЙЫНЫ КӨРСҮҮ

Күөх дуолга, көңүлгэ көтөммүт,
Сайыны уруйдуу турабыт,
Өбүгэ үгэһин салбааммыт,
Айылба күөнүгэр тахсабыт.
Ол онно оллоону онгостон,
Алгыстаах аал уоту оттобут,
Иччиттэн, айыыттан көрдөһөн,
Түһүлгэ түһэрэн түмсэбит.
Сахалыы сиэрдэри тутуһан,
Уон араас оонньууну оонньуубут,

Кэскилгэ кэрэни кэбиһэн,
Үс дойду ситимин тутабит.
Ийэ сир уһуктар кэмигэр
Сайдар күүс модунун сөбөбүт,
Тырымнас сырдык күн анныгар
Куппутун күүһүрдэн ылабыт.
Күн сири улууһа буоламмыт,
Бу курдук майгылаах эбиппит,
Сайынтан үөрүүнү ылааммыт,
Үүнэр кэм сырдыгар ыһабыт.

Иван Попов - БАЙДАМ.

САЙЫММЫТ ҮТҮӨТЭ ЭРГИЙДЭ

Сайын кэлэн, сир-дойду уһугунна,
Сылаас күммүт уота сыдыаайда.
Сарсыарда сииги салгыһына көтүттэ,
Сүүрүгүрдэр үрэһин уута чулугураата.
Сибэкки кэрэтэ күөгэйэ оонньоото,
Сири симээн, киэркэйэ тэлгэннэ.
Сүрэһи манньытан, дууһаны уоскутан,
Сарсыарда аайы кэбэбит чоргуйда.
Сайылыкка үөрүү-көтүү
эргийдэ,
Сүүрэр-көтөр барыта сэргэхсийдэ.
Саха кыргыттары уран тарбахтарынан
Салама симэһин тигэн
баайдылар.
Сүдү кэрэ кэмнэ дууһаны
үөрдэр,
Санаа уоскулангын манна
булар.
Сайын барахсан үтүөтүн
ингэрэн,
Сылын аайы уһун кыһыны
умунналар.

Степан Кожуров - ЫСТАПААН ТААСТААХ

САХА СИРИН САЙЫНА

Сахам сири сайынын
Сэмээр күүтэ саныыбын.
Кылгас кэмнэ киэргэтэн,
Уйгу биэрэн аһарын.
Ньукуолуммүт кэмигэр
Кэбэ этэн чоргуйар.
Үрүң тунах ыһахтар
Сайыны уруйдуулар.
Охсуллубут от сыта
Алаастары толорор.
Күөрэгэйим ырыата
Сүрэхпин сылаанньытар.
Хонууларга чэкиктэр
Сиэттиспиттии, тураллар.
Күнүм уота салгыһына
Дьэргэлгэнин оонньотор.
Айылбага кэрэтиэн,
Толору тыһынах, ыллыах!
Билингигэ баар буолан,
Толорутук дьоллонуох!

Сандаар Күн САНДААРА

САЙЫЛЫКПЫН АХТАБЫН

Кэтэһэбин сайыны
Күммүт күүскэ тыгарын,
Күөхтүүр оппут көбөрөн,
Хамсыы-хамсыы үүнэрин.
Чэбдик ыраас салгыһын
Чыычаах кэрэ ырыатын,
Хатын чаран суугунун
Кэбэ кыылбыт этэрин.
Көлүччэбит, күөллэрбит
Көөчүктэнэ оонньурун,
Дьырибиниир уутугар
Кустук өгүн ытыарын.
Мэччирэгнээх сирдэрбит
Көтөр - дайар кырдалбыт,
Көһүппүттэр, күүппүттэр
Сибэккилээн сиппиттэр.
Сайылыкпын ахтабын
Эбэм, эһэм өтөбүн -
Оҕо сааспын санатар
Остуоруйам дойдутун.

Любовь Никитина - ТАПТАЛААНА

ТӨРӨӨБҮТ АЛААСПАР

Күндэлэс халлаанга күөрэгэй
Көччүйэ көтөрө иһиллэр,
Чуумпурбут Эбэбит биэргэр
Чугдаарар ырыата тигиллэр.
Кэрэтиэн, мин дойдум сайына,
Айылдам чэлгийэр кэмнэрэ,
Чараным ыллаһар ырыата,
Чабылхай күлүмнэс күннэрэ.
Күөх солко отунан бүрүнэн
Алааһым киэркэйэн турара,
Сибэкки кэрэтин симээнэн,
Дьыргылын сытынан туолара...
Төрөөбүт алааһым салгыһын
Түөспүнэн толору тыһынабын,
Туохха да тэннэммэт көстүүтүн
Туойаммын ырыабар ыллыбын...

Светлана Андреева -
МААЙА СИЭНЭ

УЙГУЛААХ САЙЫН

Самаан сайын салаллан кэлиитин,
Күөх сирэм чэлгийэр үөрүүтүн,
Сылгы кистиир,
Ынах мабырыыр,
Кэбэ этэр ураты,
Кэрэ сааскы кэми
Кэрэхсии, үөрэ көрсүөбүн,
Маннайгы ньургунун сибэкки
Нарын кыыстыы наскылдыһа,
Күнгэ күлэн күлүмнүүрэ,
Тоҕо да кэрэтэй,
Сүрэһи долгутар үөрүүтэ!
Айылба уһуктар
Дьиктилээх дьүрүлэ
Иэйи кылын даҕайан...
Хоһоон буолан көтүтэр,
Ырыа буолан эйээрэр.
Сайар тыал
Сайын кэлиитин айкалаан,
Үрэх, өрүс ууларын
Өрүктүгэ уһугуннарыа,
Долгуннура үңкүүлэтэн,
Хараһы саататан күндүлөө,
Сааскы кэм
Чуораанынан чугдаарыйан,
Мутукча сытынан дыргыйан,
Итии күнүн ыһахтан,
Уйгулаах сайыны аҕалыа!
Илгэ-быйан дэлэйиэ,
Дьоллоох түһүлгэ олохтоноу,
Саргыбыт салаллыа,
Үөрүүбүт үрдүө,
Тускуо, Тускуо, Тускуо!
Айхал-мичил!
Күөгэл-нускал!
Өрөгөй-талаан!

Евдокия Дьячковская - ИЙЭ

САЙЫЛЫККА ТАХСЫЫ

Иномарка орто сигэтинэн!
Паромна биэрэстэ уочарат!
Доҕоттоор, тыам сирэ кэтэһэр,
Чээлэй күөх. Түптэ. Суорат!
Төрүт буор кэрэчээн муннугар
Сайылык дьизэбитигэр тийиэхпит,
Куустарыахпыт чаран суугунугар,
Туу көрө, Эбэҕэ кириэхпит.
Айылба ийэҕэ атаахтаан,
Санаалыын, дууһалыын көнүөхпүт,
Хонууга таалалаан, ыһахтаан,
Олобу көннүөрө көрүөхпүт.
Сайылык - ототут бастына,
Оһуохай, дьизэрэнкэй тойуктаах,
Кэрэтиэн, олохтон астына,
Айанныыр чэгиэн тыал аргыстаах!

Вячеслав ХОН

ЧЫЫЧААХ ЫРЫАТА КУТУЛЛАР

Илинтэн сарыал кыһа тыкта,
Күлүм аллайы, күммүт табыста,
Көмүс кыырыабын ыста,
Саҕаланна саңа күммүт.
Чыычаах ырыата кутуллар,
Үрэх долгуннура субуллар,
Сыһыыга сыспай сизллээх элбиир,
Хороҕор муостаах мэччийэр.
Чээлэй чэчиккэ лыах мэниктиир,
Тэмэлдьигэн көтөн тэлээрэр,
Үүннэ үтүөнү үксэтэн,
Кэрэни, кэскили саҕан,
Сырдыгы кэрэһилиир күммүт.

Евдокия Катакова - ЧЭЛГИЙЭ.

САЙЫНҢЫ САРСЫАРДА

Күн уотун сардаҥа сарадах утаҕа
Аһаҕас аанынан өгөйө мичигнээн,
Муостаҕа дьэрэкээн ойууну ойуулаан,
Тырымнас сылааһы түһэрэн илгийэр.
Угуйа ыйанар иһирэх уу чэлгиэн
Чараастык таарыйар көстүбэт ил
чэбдик.
Тунуйар туймаарда, уу тунах урсунуа,
Сайынҥы сарсыарда саймаархай
салгына.
Күөх окко аһына кырыымпа ырыалаах
Дьэрэкээн чэчиктиин үрүң лыах
үңкүүлээх,
Хахыйах лабаатын суугунас долгун-
наан,
Айылдам сарсыарда уруйдуур сайыны!
Семенова Варвара -
БАЙБАРАЛААХ БАЛБААРА

ААСТАҒА АЙЫЫ ТЫЫНА - АЛААС КЫҢА...

Саһарҕалаах сарсыарда ааттаах алаас
урсунунан
Сиккиэр тыал сипсийэн, сайа охсон
имэрийдэ
Сир симэҕэ эйэнгэлээн, сиккиэргэ
тонхолдуйда,
Сиик таммаһын ыһахтаан, дыргыл
сытын көбүттэ.
Аастаҕа Айыы тыына - Алаас кыһа...
Хобо чуораан симэҕэ эйэнгэлээн,
Долгун былас суһуоҕа субуллан,
От-мас төлкөтүн имэрийэн,
Аастаҕа Айыы тыына - Алаас кыһа
Көмүскэтин хатаабыт хатыннара
Силигилии үүнэн сириэдийлээр.
Уран уостарынан хоһуйбут хонуулара
Холооно суох кэрэҥэн симэнэллэр.
Ытыстарын даҕайбыт көлүччэтигэр
Кыталык кыыл түһэн көччүйэр,
Санаата тохтообут сиригэр
Кэрэ үйэлэргэ ингэрлээр.
Ол иһин алааспыт кэрэтэ
Нохтолоох сүрэһи сүүйдэҕэ,
Ытык дойду ахтылбана
Саха кутун туттаҕа.

Мария Саввина - НУУРАЛЫ

Сүбэ

Тиэргэнгэ үүнээйини олоордуу

Билингги кэмгэ тиэргэнгэ айылҕа араас мастарын уонна сэдэх декоративнай мастары, сир кэрэчээн сибэккилэрин олоордуу тэнийдэ.

Онон, күндү аҕааччылар, мас олоордуутун туһунан сүбэлэри аах, туһан! Тулалыыр эйгэни тупсарга, олоор сиргин көбүрдүүгэ, чэлгитиигэ көхтөөхтүк кыттыһыҥ, үүнээйитэ олордунг.

Харас (черемуха).

Хараһы сорохтор хаппырыас диэн эмиз ааттыллар. Бу талах уһаайба сырдык өттүгэр эбэтэр кыра күлүктээх сиргэ олоордулар. Сэбирдэхтэригэр сахсырҕа үөнэ үөскүүр, атын да кэрбээччилэр олохсуйуохтарын сөп. Ону эрдэтэн көрө сылдьан интавирынан ыстаран эмтэниллэр. Харас буоругар улахан хаппырыһа суох. Бэс ыйын саҕаланан сибэкки-тин ыһар, сакураны санатар. Сибэккилэнэр гынан баран, сизмэтин сыл аайы араастык биэрэр. Ити тобютун үөрэтэ сатыыбыт, кэтээн көрөбүт. Нэдиэлэ курдугунан сибэккилэрэ отонго кубулуйаллар. Сизмэтэ от ыйын бүтүүтэ эбэтэр атырдыах ыйын саҕаланан ситэр. Ону сатаан харайдахха, саҥа үүнээйини ылыахха сөп. Уһундук харайыллыбыт сизмэттэн арыый элбэх үүнээйи тыллар.

Акация

Акация кытаанах буору сөбүлээбэт, көрүүнү-истиини эрэйэр. Ол иһин, олоордуох иннинэ, дьааматын киэнник хаһан, хара буору уонна кумаҕы кутуллар. Күннээх сиргэ олоордуллубут акация ууга наадыр. Ууну киһэ сөрүүн-гэ кутуллар. Төбөтүн (үүнэр оройун) мээһэ быстаах-остоххо, туоратынан барар. Онон кэккэли үүммүт акациялары биир тэнник сарбыйан, биир эрээт онорон, көстүүлэрин тупсарыллар. Олоордуута, көрүүтэ-истиитэ табылыннаҕына, бастакы сылыгар 0,75-1,5 миэтэрэҕэ, иккис сылыгар 2-2,5 миэтэрэҕэ диэри уһуон сөп диэн суруйаллар. Ол гынан баран, биһиги усулуобуйабытыгар бастакы сылыгар 0,70-1,2 миэтэрэҕэ диэри, иккис сылыгар 1,5 миэтэрэҕэ диэри уһуур. Сибэккитин үһүс-төрдүс сылыгар ыһар. Олус үчүгэйдик үүнэр.

Бузина

Бузина – үчүгэйдик үүнэр декоративнай мас. Дьиз эбэтэр тэрээһэ аттыгар олортоххо, кэлин түннүгү күлүктүүр. Ол иһин, дьизэттэн тэйиччи олоордулар. Россияҕа бузина үс көрүҥ тар-баммыт. Биһигиэхэ ордук кыһыл бузина тэнийэн эрэр. Үрдүктүк уонна хойуутук үүнэр буолан, кинини кыра күлүктээх сиргэ, бэйэ-бэйэттэн тэйиччи олоордулар. Ууну ардахтатан ыһары ордорор.

Долохоно (боярышник)

Долохоно биһиги улууспутугар Аммаҕа үүнэрэ биллэр. Бу талаҕы күһүн түөрэн аҕалан уһаайбаҕа олоордор ордук. Кини олус түргэнник саҥа сиргэ үөрэнэр, силистэрэ сир кырынан тэнийэллэр. Долохонону эрээтинэн элбэҕи үүннэрдэххэ, аҕыйах

сылынан силистэринэн тэнийэр уонна түргэнник улаатар. Үһүс сылыгар отоннонор. Отоно доруобу-йаҕа олус туһалаах.

Хатыҥ

Хатыҥы тыаттан көһөрөн аҕалы – эппиэтинэстээх. Саас саҥардыы тыллан эрдэбинэ, күн уотун суоһа аччаабыт кэмигэр көһөрдөххө, саҥа сиргэ үчүгэйдик олохсуйар. Хайдах усулуобуйаҕа үүнэн турарын бэлиэти көрөн, уһаайбаҕа оннук сири бэлэмниир ордук. Үчүгэйдик үүммүт хатыҥы талыахха, биир сиргэ бөлөхтөөн үүммүтүн көһөрөр үчүгэй. Хайысхатын бэлиэтээн, лабаатыгар бэлиэ быа баайан аҕалылар. Сөпкө олоордуллубут хатыҥ силигилээн барар. Сыһа олортоххо, кэтэр – бастаан сэбирдэхтэрэ, онтон лабаалара хаталлар, салгы сүрүн үөһэ хатар. Олоордуллубут хатыҥ бастакы икки-үс сыл биэбэйдэнэр. Силиһин ылан бардаҕына, сиҥи сиртэн бэйэтэ оборор буоллаҕына, көрүүтэ-истиитэ судургутуйар.

Тиит

Тиити, сүрүннээн, хатыҥы көһөрүү ньыматынан олоордулар. Арай, титириктэри саҥа сиргэ чугас-чугастык олоордор наада эбит. Оччобуна бэйэ-бэйэлэригэр көмөлөһөн үүнэллэр. Айылҕа сокуонунан күүстээх хаалар, мөлтөх кэтэр. Уһаайбаҕа аҕыйах да титириги үчүгэйдик көрөн-истэн олоордуохха сөп. Кылаабынайа, сирин табан быһаарыахха наада. Манна аҕыйаҕа суох сыл кэтээн көрүү эрэйиллэр. Биһиги билгин тиэргэммитигэр ханна, ханнык үүнээйини олоордубутун билэбит. Онон олоордор миэстэ-битин түргэнник булабыт. Тиит мас хатыҥнааҕар бытааннык үүнэр эрэри, үөҥнэ ыстарбат.

Өрүс талаҕа

Өрүс талаҕа сииктээх, нүөл сири сөбүлүүр. Биһиги сибииннэ уята турбут сирин оннугар олоордубут талахтарбыт, атын сиргэ олоордубут талахтар-бытынааҕар өлгөмнүк үүннүлэр. Талаҕы дьизэттэн олох тэйиччи, сииктээх сиргэ (сииги оботтор сылтан) кэккэли олоордуохха сөп эбит.

Үөт

Үөтү ойдом сиргэ олоордуохха. Хатыҥ уонна үөт энгээрдэһэ үүнэллэрэ араастаах. Үөтү хатыҥ эбэтэр тиит аттыгар олортоххо, киэптэтэн, лабаатын тэниппэт, улааппат. Бузина эмиз хатыҥна ыксалаһарын ахсарбат, тэйэ үүнэрэ ордук.

Дьиикэй малина

Дьиикэй малина уһаайбаны көбүрдөр гынан баран, аһын биэрбэт, сизмэтин ыспат. Сайын устата өлгөмнүк үүнэр, кыра ууга наадыр уратылаах. Харастар анныларынан сөбүлээн тэнийэр. Туспа да олортоххо, сир кырыһынан тэнийэр, хатыылаах угун ыһар.

Хаптаҕас

Хаптаҕас төһө баҕарар үүнэр. Сыл аайы сибэккилиллэр, отонноро ситэр. Буспутун кэннэ хомуйулар, чыычаахтар да көмөлөһөллөр. Тиэргэнгэ хаптаҕас хайдах үүммүтүнэн тыа хаптаҕа-

Сынньаланга

							...саас
		Бэргэһэ чааһа		Кыра-чаан дьарыга		Чэпчэки-тик үктэнэн түргэнник хаамар	
Казах омук тойук-сута				Уматык			
Тимир харчы							Үтүө ... бийр кым-ныылаах
		... тыа		Кураа-нах куо...			
Өрүскэ эмиз баар	Эрийэн-муску-йан киһи кимин билии						
		Бэттэх ...					
		Биир сэри-йээл аата	Киһи-сүөһү сиһин угуба	Кылгас сыарҕа (түөлбө)	Күлүм ...лай	...тэппит сирэ	
	Утуйуу						
							...хаа буолуу
			Тураах биһэ		Кыайыы		
						Бурятия өрүһэ	
	Саас хаар үрдэ ирэн баран муус буол-бута	Бүлүү өрүс салаата	... тымыр				
						Быс ... сыа	
Угуба суох эт			Бэйэттэн аҕа саастаах аймах эр киһи				
		Көрүү-исти					"... тыллар буолбатах – кубалар"

«Сканворд: тэрийээччи ИП Данилова М.А. «ТААЙ сахалыы сканворд 14» ылылынна. Хаһыат 17 нүөмэригэр тахсыбыт сканворд эппиэттэрэ. **Туруору:** аартык, сурт, Калгари, матаҕа, сыҥа, такым, маасса, мара, изюм, си, саланг, гиірэ, ындыы, аймак, матыы, ап, Анапа. **Сытыары:** керлинг, Любим, Любим, аргыс, алы, туранҕарыы, Ира, аны, мата, тыл, хараас, такси, айыс, мараы, улар, ымдаан, халаанка.

на үүммүтүн билгэлиллэр. Хаптаҕас эмиз көрүүнү-харайыыны ирдиир. Сэбирдэхтэрин, лабааларын кэтээн көрөн ыраастыы сырыттаахха, хойуу уктанар, тас көстүүтэ тупсар, үүнэр-тэнийэр.

Моонньофон

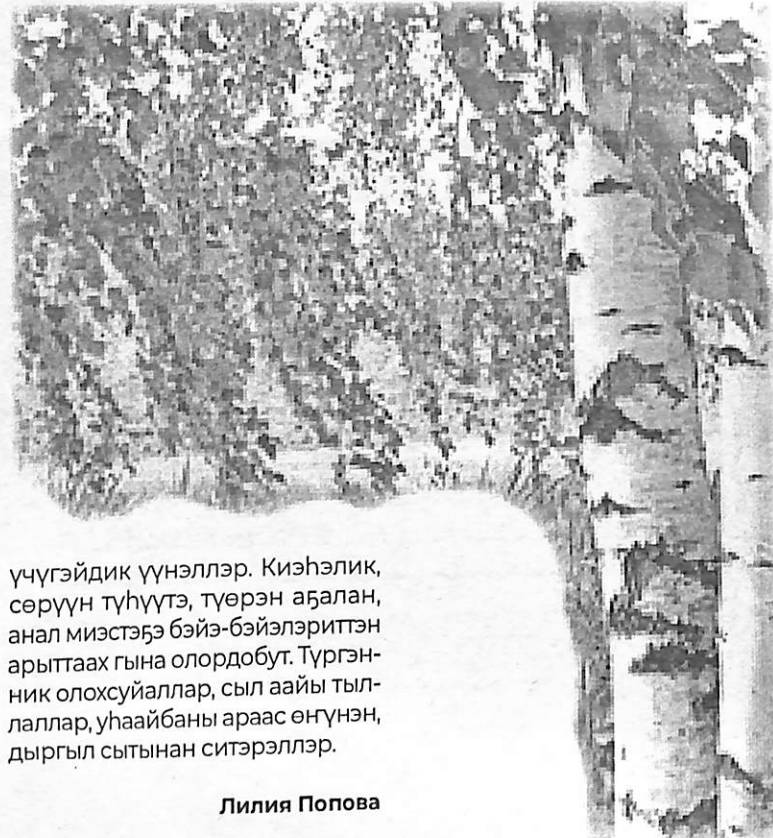
Моонньофон судургутук үүнэр. Көрө-истэ сылдьан, сэбирдэхтэрин, лабааларын быһан-отон биэрэллэр. Дьиз күлүк өттүгэр табыллан үүнэр. Күннээх сиргэ олоордуллубут моонньофон уктара сорох сыл суоһаан, ыалдьаллар. Моонньофону от бүөлүү үүннэ-бинэ, сэбирдэхтэрин үөн тэһитэ сиир. Ол иһин тулатынааҕы оту-маһы ыраастыы сылдыаахха наада.

Дөлүһөн

Дөлүһөн уһаайбаны сибэккилэнэр кэмигэр тупсарар. Дөлүһөнү күһүн хомуйан, сапка тигэн хаһаанан, кыһын эмп курдук туһа-ныллар. Көһөрөн аҕалан олоор-ру атын үүнээйилэрдээҕэр ыра-ханнык ылынар, үүнэн биэрбэт.

Хонуу сибэккилэрэ

Хонуу сибэккилэрэ уһаайбаҕа



Лилия Попова

Ыадалыйа Ойуун

(Бүөтүр Ньюкулаайабыс Тиитэп – Харчылаах Бүөтүр кэпсээнигэр)

Сэрии саҕана, биһиги, кыра оҕолор, дьоммут табаахсыт буолан, былыргы өтөхтөрөн көмүллэммит кур унуохтары, тыаттан хаппыт куобах саабын хомуйтаран, холбуу үлүт сынныан, табаах онгортон тардаллара.

Бу кэпсиир түбэлтэм, 1943 сайын, Көмөрдөөххө буолбута. Оччолорго Хонду үрэгин былаһын тухары кууланан, халдыаһынан ыал-дьон, сылгы-сүөһү толору. Биһиги сайылыкпытыгар Көмөрдөөххө үс ыанныксыт сайылаан олороро. Ыадалыйа Ойуун күнүскү чэй саҕана кэлбитэ.

Онуоха көрдөххө, кэтит эт лахса киһиэхэ чохообулга сүөгэй кутан биэрбиттэрэ, онно кыра ачык эбит этэ. Сайылык дьахталлара чэй кутан чэйдээбиттэрэ, оҕолор ымсыыр-быппытыгар, үүрэн ыппыттар. Оҕонньор аһаан бүтэн махтанан: "Бачча үтүө сыһыаннаах дьонго изс-боруос буоллун, эһиги кыһалҕабытыгар көмөлөһүм", -- диэн остуол үрдүгэр үөһэ өһүө баһыттан улахан сэбирдэх табаагы көтүтэн түһэрбитэ. Дьахталлар үөрүү бөҕө буолбуттара. Онно көрдөххө, табаах табаабынан, ааны астааха, саба биэрэр сүрдээх сытыы, хатан сыттаах

этэ. Ону куобах сааҕар булкуйан, күһүнгэ диэри тарпытара, онтон хаартынан сэрэ-биэй кэбиспитэ уонна: «Оо, бу Хонду эбэҕэ аны 40 сылынан имириир тыыннаах эстиһи, арай бу Чөнгөрөөһөптөрөн биир буруо унаарыйда. Күһүмуннартан биир буруо тахсан иһэн умулунна», -- диэбитигэр, мин хаартыны остуолтан тоҕо соппутум. "Бу оҕо хаартыны алдытаары гынна", -- диэн тохтоото, миигин эмэхэҕэ биэрэн үүрбүттэрэ. Ыадалыйа синнигэс үрүйэтин үөһэ өттүнээҕи дьүөдүөҕэ балыктыыра эбитэ үһү. Онно туу көрө, курданыгар диэри ууга киирэн баран, кытыыга баар силлэстэн тутуспутунан, турбутунан өлөн хаалбыт. Ону кыра оҕо: "Эһээ туох эрэ буолла", -- диэн дьонугар киирэн эппит. Сайылыктан Федор Афанасьевич Кузьмин тахсан, си-

листэри баҕастары тоҕо тардан ууттан таһаарбыт. Мэмэлээнньэтигэр Бүөтүр Мөлөкүүрүс Сэргийэп хос аата Мэрдьээннээх тыл этэригэр: "Үтүө киһи үтүөтүк өллүгү -- аһаарыг аллараа, аһаарыг үөһэ дойдуга буоллаҕа", -- диэбитэ үһү. Ыадалыйа эдэригэр Алтан аһыытын балтын үс сыл кэргэннэнэн олорбут, кыыс бэйэтэ күүһүнэн кэлэн олорбута үһү. Кэпсээнгэ кыыс арахсан барарыгар Ыадалыйа икки сымыытын илдэ барбыта үһү диэн буолар (оҕоломмотохтор), хайдах быһылаахтык ылбыта, илпитэ биллибэт. Баҕар, сөбүлүүр киһитин күнүүлээбит санаатыттан, күүстээх тапталтан, буолуо дуо? Эбэтэр "эн кэннигиттэн унаар буруонг умулуннун, кэнчээри ыччатыг кэлбэтин" диэн хааннаах хара кырыыстан эбитэ дуу...

Никон Романов – көстүбэт киһи

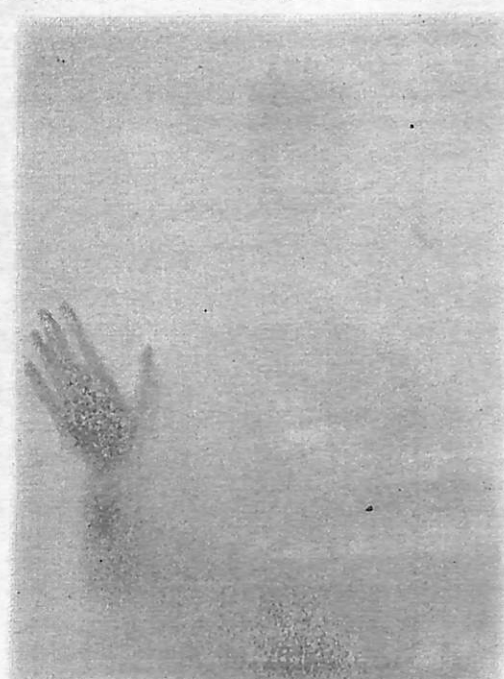
(Алексей Васильевич Николаев кэпсээнигэр)

Никон Романов Семеновтар -- "Ингиридэр" диэн хос ааттаах ыалга олоро сылдьыбыт. Ингиридэр оҕонньор хаартыһыт эбит. Арай биир киһиэхэ хотонго турар ынахтара тигинэһи бөҕө буолбуттар. Сорохтор быаларын энгин быспыттар. Былыргы балаҕан хотоннуун биригэ буолара. Ингиридэр ынахтарын баайталаан, дьэ, уоскуйан эрдэхтэринэ, оһоһхо буһа турар күөстэриттэн улахан баҕайы илии эттэрин буруолаппытынан хостоон, хотон иһигэр киирбит. Онтон ыла, бу ыаллар олорор олохторо олох буолбатах. Ыксаан, кыс хаар ортото көһөрбүт дуу диэн мунгатыгар буолбуттар. Ити кэпсэтиини истэн дуу, хайдах дуу, киһилэрэ биир киһиэхэ кэпсэппит: "Мин абааһы буолбатахпын -- киһибин. Ол эһиги хараххытыгар көстүбэппин. Эһиги күн

аайы аһылыкпын туһунан уурун. Ол оннугар мин эһиэхэ эмиэ көмөлөһүм". Итинтэн атын элбэх санга суох буолбут. Ол киһи сороҕор хоһоһолорун сүгүн хоннорбот буолбут. Сорохтору түүн утуяа сыттаһа, атахтарыттан соһор, сорохтору таһастарын хотон иһигэр киллэрэн киистири эбит. Сорох дьону ынах саабынан тамныыр буолбут. Кэпсээн уһаан-тэнийэн "ингиридэри абааһы буулаабыт" диэн сурах ыраахха диэри тарҕаммыт. Ол быһыыгар, "сорох дьону, хоһоһону төрүт да дьибэлээбэт үһү" диэн буолбут. Иннэ гын, "сымыа" диэччилэр баар буолбуттар. Бэйэлэриттэн ыйытан көрдөхтөрүнэ, төрүт сымыа диэн мэлдьэһэллэр. Киһилэрэ кэннигинэн онтон-мантан эмис баҕайы эттэри, сороҕор чабычактаах арыыны-аҕалар эбит. Бу

киһи олоро сылдьыбыт кэмигэр "Ингиридэр" оҕонньор хаартылаан наһаа сүүйбүтэ үһү" дииллэр. "Дьон кэлин уорбалаан, оҕонньору кытта оонньообот буолан барбыттар", -- диэн 1943 сыллаахха сэрииттэн бааһыран төннүбүт биригэдьири киһи кэлэ сылдьыбыт. Киһи аһыы олорон ыйыппыт: "Биһи киһигит дуу, абааһыгит дуу баар дуо?" Онуоха чэй кутта олорор дьиэлээх эмээхсин сангарбакка эрэ, илиитинэн сапсыйбыт. Онно ол Романов баарын биллэрэн, ыалдьыт сизбиттэн сыынтыыр былаатын ылан ханга остуол үрдүгэр ууран биллэрбит үһү.

Николай Саргыдаев -- Саргыдай
"Танха ыйааҕа" 2006с. кинигэтигэр.



Прокуратура извещает

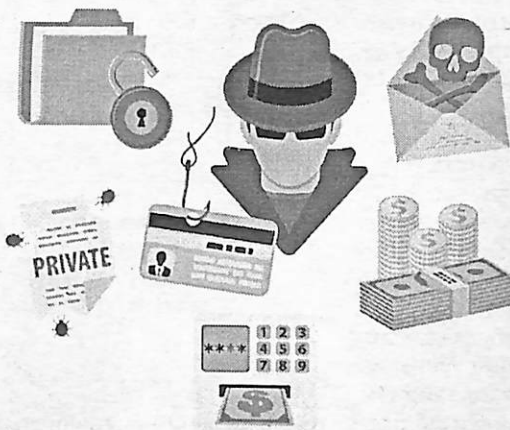
Жители Чурапчи перевели денежные средства мошенникам

Установлено, что 2 пенсионера с. Чурапча, под воздействием мошенников, представившихся инвесторами и обманувших их под предлогом извлечения выгоды от инвестиций перевели более 500 тыс. рублей.

Деньги были переведены на банковские счета жителей Московской и Кировской областей, которые выполняли функции «дропперов».

Суд по искам прокурора взыскал с них в пользу потерпевших похищенную сумму. Решение суда пока не вступило в законную силу.

Прокурор Чурапчинского района советник юстиции
А.В. Слепцов.



КУТУРБАН

Чурапчы нэһилиэгин олохтооҕо, биир дойдулаахпыт, Анал байыаннай дьайыы кыттыылааҕа, тапталлаах оҕобут, аҕабыт, бырааппыт

КИРИЛЛИН Антон Дмитриевич

соһумардык олохтон туораабытын доҕотторугар, билэр дьонугар диригин курутуйан туран иһитиннэрэбит.

Ийэтэ, аҕата уонна чугас дьон.

Чурапчы нэһилиэгин олохтооҕо, Анал байыаннай дьайыы бэтэрээнэ, бойбуой наҕараадалар кавалердара

КИРИЛЛИН Антон Дмитриевич

олохтон туораабытынан, аҕатыгар, Милииссийэ бэтэрээнигэр Дмитрий Антоновичка, ийэтигэр Людмила Егоровнаҕа, кэргэнигэр, оҕолоругар диригин кутурбаммытын тиздэбит.

Чурапчы улууһун милииссийэ бэтэрээннэрин кэлэктиибэ.

Өр сылларга тыа хаһаайыстыбатын эйгэтигэр үлэлээбит "Мындаҕаайы" соһуос, кэпэрэтиип төһүү үлэһитэ

ДИОДОРОВ Владимир Ильич

ыарахан ыарыыттан олохтон туораабытынан, дьиз кэргэнигэр, аймахтарыгар, чугас дьонугар, доҕотторугар диригин кутурбаммытын тиздэбит.

"Мындаҕаайы" кэпэрэтиип бырабыланыыта.



Улуус
сонуннарын
бу сигээн
киирэн көрүг



БИЛЛЭРИИ / ОБЪЯВЛЕНИЕ

► Я, Сивцев Михаил Дмитриевич, 21.06.1964 г.р., с. Мугудай, Чурапчинского района, Якутской АССР, обвиняюсь по ч. 1 статьи 222 УК РФ за незаконное хранение огнестрельного оружия ИЖ-54, 12 калибра номером С 15996 на колодке и предохранительной скобе номером Э 4536 на подствольном крюке номер АОУ 64 внутри швие, в котором признаю свою вину и раскаиваюсь, приношу свои извинения обществу, государству, сотрудникам управления Росгвардии России, ЛРС отдела ОМВД России по Чурапчинскому району РС (Я). И данным объявлением, желаю предостеречь и предупредить других граждан, что за незаконное хранение оружия имеется уголовная ответственность.

► Я, Диодоров Владимир Владимирович, 1992 г.р., уроженец с. Мындагай, республики Саха (Якутия), проживающий с. Мындагай, ул. Западная 38, обвиняюсь ст. 222 УК РФ за незаконное хранение огнестрельного оружия модели ИЖ-27 калибра 12, с заводским номером № 002719669, в котором признаю свою вину, раскаиваюсь, приношу извинения обществу, государству, сотрудникам управления Росгвардии России по Чурапчинскому району РС(Я). И данным объявлением желаю предостеречь и предупредить других граждан, что за незаконное хранение огнестрельного оружия, имеется уголовная ответственность.

"САНА ОЛОХ"
хаһыат

Кылаабынай
эрэдэктэр
ГОРОХОВА
Людмила
Владимировна

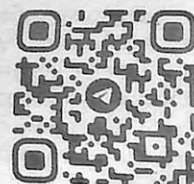
Тэрийэччилэр: СӨ Бырабылгалыстыбата, Саха Өрөспүүбүлүкэтин "Сахабэчээт" судаарыстыбаннай автономнай тэрилтэтэ.
Таһаарааччы: СӨ "Сахабэчээт" ГАУ
Таһаарааччы аадырыһа: 677000, Дьокуускай к., Орджоникидзе уул. 31, 124 каб. төл./факс: (411-2) 34-39-17 e-mail: sakhabechchat@mail.ru. Российскай Федерация Роскомнадзор СӨ салаалатыгар 2020 с. бэс ыйын 3 күнүгэр регистрацияламмыт нүөмэрэ – ПИ №ТУ14-00559.

Эрдээксийэ аадырыһа: 678670, Чурапчы сэл., П.Пинигин аат. уул., 26 а. Төлөпүүннөрбүт: эрдээктэр – 41-332, отделлар – 41-265. E-mail: sanaoloh@mail.ru, сайт: sanaoloh.ru, telegram: @sanaoloh

Ааптар суругар элчилэр санаа редакция позициятыгар маһыи сөп түбөһөр буолбаҕа. Сурука ыйылыар чакчылар кырдыктаахтарыгар эппиэтинэһи ааптар тус бэйэлэ сүтэр.

Индекс: ПИ964. Бэчээккэ сакаас № 22 (12052). Кээмэйэ 2 бл. Ахсаана 770. Хаһыат сыаната 26 солк. Хаһыат нэдиэлэҕэ биридэ: бээтинсэҕэ тахсар.

Хаһыат 10.06.2026 с. бэчээккэ бэрилиннэ, 11.06.2026 с. табыста. "Сахабэчээт" судаарыстыбаннай автономнай тэрилтэтин "Сана олох" хаһыат эрдээксийэтигэр бэчээттэннэ.



@SANAOLOH